

KVINNORNA PÅ ARBETS- MARKNADEN EFTER KRIGET

AV DOCENT
INGVAR
SVENNILSON

Det svenska näringslivet befann sig före kriget i snabb utveckling i riktning mot en stegring av nationalinkomsten och levnadsstandarden. Tillgången på arbetskraft var sådan, att utrymme fanns för de förskjutningar i produktionsens inriktning, som i regel känneteckna ett expansivt näringsliv. Befolkningen i produktiv ålder tillväxte varje årtionde med närmare $\frac{1}{2}$ miljon människor, ungefär lika fördelade på kvinnor och män. Varje år medförde mycket betydande tillskott av ungt folk till arbetsmarknaden och tyngdpunkten inom den produktiva befolkningen kom därigenom att ligga inom de yngre åldrarna. Alla dessa kännetecken på en arbetsmarknad av progressiv typ möjliggjorde en hög grad av rörlighet hos arbetskraften mellan olika yrken och orter. Rörligheten hos arbetskraften avtar som bekant mycket snabbt sedan den överskridit 30-årsåldern. Rörligheten är givetvis störst bland dem, som för första gången söka inträde på arbetsmarknaden. Då dessa tillskott under årtiondena före kriget voro betydligt stör-

kropp på ett rätt sätt borde av var och en läras in på ett så tidigt stadium, att det vore lika självfallet som t. ex. att tvätta händerna.

Gymnastiken har givetvis en stor uppgift att fylla, men även i detta hänseende fordras undervisning. Den som har råd och möjlighet att lära Mensendick-gymnastik har, enligt min mening, i denna en god hjälpare, då dess rörelser lära kvinnorna att helt behärska sin kropp och sina muskler. Överhuvudtaget kan 10 minuters uppmjukningsgymnastik för yrkesarbetande kvinnor göra underverk, något som också de ledande inom industrien tagit fasta på genom att införa en dylik kort gymnastikpaus.

Den 25 februari startas en hälsokampanj över hela vårt land, anordnad av Sveriges Läkareförbund och Svenska Gymnastikförbundet, vilka tillsammans bildat en kommitté och ett medicinskt expertråd. Bland dess representanter finns icke någon kvinna. Man tycker det borde vara självfallet, att åtminstone en kvinnlig läkare hade beretts plats i kommittén.

Vore det icke en uppgift för alla kvinnoorganisationer att medverka till höjandet av folkhälsan genom att sprida förståelse för och kännedom om kroppsvårdens betydelse särskilt för kvinnornas del. Mens sana in corpore sano är något, vartill vi alla borde sträva.

re än avgången, förelågo förutsättningar för en snabb förändring av näringslivets inriktning genom utveckling av nya produktionsområden. De stora tillskotten bildade en rörlig reserv, som lätt lockades dit där expansionen var snabbast.

Under årtiondena närmast efter kriget blir bilden av arbetsmarknaden en helt annan. Tillgången på yngre folk går under dessa år ner och tillväxten i den produktiva befolkningen upphör. Den mera rörliga arbetskraften i yngre åldrar går tillbaka i absolut antal.

Näringslivet kan sålunda efter kriget icke bygga på ständiga tillskott av arbetskraft för sin expansion, såvida vi icke räkna med ett omfattande invandringsöverskott. Eftersom den totala tillgången på arbetskraft icke växer, kommer varje ökning av arbetskraft på ett arbetsområde att förutsätta en minskning på annat håll, som antingen kräver en minskning av produktionen på detta område eller en utrationalisering av arbetskraft genom effektivare produktionsmetoder. Det är då utan vidare klart, att friktionen på arbetsmarknaden vid förändringar i näringslivets inriktning blir större än tidigare, och att de förändringar bli svårare att genomföra, som i framtiden måste äga rum, om vi icke skola råka in i stagnation beträffande vårt näringslivs inriktning och vår levnadsstandard.

För att närmare belysa innebörden av detta nya läge på arbetsmarknaden kunna anföras några uppgifter från en prognos, som uppgjorts för stadsnäringsarnas framtida befolkning. Till stadsnäringsarna har därvid hänförts alla näringsgrenar utom jordbruksnäringen, främst industri, handel, samfärdsel och fria yrken. Denna prognos utgår från det antagandet, att jordbrukets rationalisering fullföljes, men att en »avfolkning» av jordbruket icke kommer till stånd i snabbare takt än som svarar mot rationaliseringen. Under denna förutsättning har det framstått som ett

sannolikt alternativ, att antalet kvinnor i produktiv ålder inom stadsnäringarna under åren 1940—1960 endast kommer att växa med 140.000 personer jämfört med 480.000 personer under en tjugoårsperiod närmast före kriget. Denna tillväxt möjliggöres nästan helt genom en motsvarande minskning av antalet kvinnor inom jordbruket. Ökningen av den kvinnliga stadsbefolkningen hänför sig emellertid nästan helt till åldrarna över 50 år, som beräknas växa med 160.000 personer. En ökning inom åldrarna 30—50 år med 50.000 mer än uppväges av en nedgång i åldrarna 15—30 år med 70.000 personer. Denna utveckling kan mera väsentligt rubbas endast genom en katastrofal avfolkning av jordbruket i fråga om dess redan nu starkt undertaliga kvinnliga befolkning i yngre åldrar. En motsvarande prognos för männen ger i huvudsak samma resultat.

Det säger sig självt, att minskningen av den yngre arbetskraften inom stadsnäringarna under de närmaste årtiondena kommer att helt förändra förutsättningarna för näringslivet. Verksamheten på många områden har uppenbarligen i hög grad byggt på det förhållandet, att årligen mycket stora tillskott av yngre arbetskraft kommer ut på arbetsmarknaden. Den yngre arbetskraften äger otvivelaktigt också i regel en större smidighet att anpassa sig efter omläggningar av arbetsförhållandena i riktning mot en längre driven rationalisering.

De uppgifter angående den framtida tillgången på kvinnlig arbetskraft inom stadsnäringarna, som här anförts, avse såväl dem, som äro sysselsatta inom hemmen, som dem, som ha ett yrkesarbete utanför detta. Före kriget var ungefär 45 % av stadsnäringarnas kvinnliga befolkning sysselsatt utanför det egna hemmet.

Det är uppenbart, att en förskjutning i fråga om kvinnornas deltagande i förvärvsarbete skulle få det allra största inflytande på hela läget på arbetsmarknaden. En ökning av yrkesarbetet utanför hemmet med endast ett par procent skulle medföra en mycket betydande ökning av tillgången på arbetskraft på den öppna arbetsmarknaden.

Vid en diskussion av detta problem torde man i allmänhet utgå ifrån att en snabb utveckling i riktning mot en ökad yrkesverksamhet utanför hemmet är på väg, och att därigenom utbudet av kvinnlig arbetskraft på den öppna arbetsmarknaden snabbt kommer att ökas. På sina håll hyser man kanske rent av farhågor, att de gifta

kvinnornas uppträdande på arbetsmarknaden skall leda till en alltför skarp konkurrens om arbetstillfällena.

En sådan uppfattning är av allt att döma helt ogrundad. Även om de gifta kvinnornas yrkesarbete utanför hemmen skulle ökas i mycket hög grad, säg fördubblas, skulle likväl tillskotten av kvinnlig arbetskraft på öppna arbetsmarknaden bli mindre än tidigare. Utan tvivel finns det utrymme och förutsättningar för en lika snabb utveckling av stadsnäringarna som före kriget och det skulle därför icke möta några svårigheter för arbetsmarknaden att absorbera ens ett så stort tillskott av arbetskraft.

Fråga är emellertid om uppfattningen, att förekomsten av yrkesarbete utanför hemmet under de närmaste årtiondena kommer att ökas, är förenlig med de aktuella befolkningstendenserna. Förskjutningarna i befolkningens sammansättning tendera snarast i motsatt riktning. Såsom tidigare påpekats, kommer under de närmaste årtiondena de yngre åldrarna inom stadsnäringarnas kvinnliga befolkning att gå tillbaka, medan sannolikt endast inom åldersgrupperna över 50 år en mera betydande ökning kan väntas komma till stånd. Detta måste i och för sig väntas tendera att minska förekomsten av yrkesarbete utanför hemmet. Såväl bland ogifta som gifta avtager nämligen yrkesverksamheten utanför hemmet med stigande ålder. Viktigare är emellertid, att denna förskjutning mot högre åldrar kommer att starkt öka det relativa antalet gifta kvinnor i förhållande till de ogifta. Och eftersom frekvensen av yrkesverksamhet på den öppna arbetsmarknaden bland de gifta endast är en bråkdel av den, som kan konstateras för ogifta, måste befolkningens åldrande i och för sig verka återhållande på utbudet av kvinnlig arbetskraft på den öppna arbetsmarknaden. Slutligen har under de senaste åren framträtt en tendens till ökning av giftermålsfrekvensen och en förskjutning av giftermålen mot en lägre ålder. Även detta måste med oförändrade vanor ifråga om yrkesverksamhet tendera att reducera utbudet av kvinnlig arbetskraft på den öppna arbetsmarknaden.

Tar man hänsyn till de nämnda befolkningstendenserna och utgår från oförändrade vanor beträffande yrkesverksamheten kommer man i avslutning till den ovan anförda prognosen till den slutsatsen, att utbudet av kvinnlig arbetskraft på den öppna arbetsmarknaden inom stadsnäringarna under årtiondena efter kriget icke längre kommer att växa. Det procentuella antalet kvinnor, som arbeta utanför hemmet skulle följaktligen enligt samma förutsättningar komma att sjunka under den nyss angivna siffran. Förhållandet kan även uttryckas på det sättet, att det skulle behövas en betydande ökning av frekvensen av yrkesverksamheten utanför hemmet inom olika civilstånds- och åldersgrupper, och särskilt då bland de gifta kvinnorna, för att icke de utanför hemmet yrkesverksamma kvinnornas andel av stadsnäringarnas kvinnliga befolkning skall gå ned.

Här skall detta faktum endast konstateras och frågan om kvinnornas yrkesarbete utanför hemmet skall icke tagas upp till närmare diskussion. Nämnas må endast, att ett växande barnantal och de växande anspråk på utrymme och komfort i hemmen, som följer med en stigande levnadsstandard, samt vidare de växande möjligheterna att försörja en familj enbart på mannens inkomster väl i och för sig måste tendera att minska de gifta kvinnornas benägenhet att söka arbete utanför hemmet. I samma riktning bör

STUDENTSKOR- NA OCH URVA- LET TILL HÖGRE UTBILDNING

AV FIL. MAG. GULLI
HÖGBOM

I decembernumret 1944 av *Tiden* har professor Gunnar Dahlberg skrivit en artikel om urvalet till högre utbildning. Han påpekar att studentexamen numera ligger inom möjligheternas gräns för ungdom ur alla samhällsklasser, åtminstone i städer med läroverk, men att fortsatta studier för de flesta fortfarande ställer sig för dyrbara. Det blir de bättre situerade barn, som får studera till exempelvis läkare och ingenjörer. Detta betyder att vi inte rätt tillgodogör oss hela vårt lands intelligensmaterial, och att kvalitetsnivån inte blir så hög som den kunde vara. Man kan inte anse detta vara varken rättvist eller lyckat ur samhällssynpunkt.

Undervisningsmöjligheterna demokratiseras dock alltjämt, och de studerandes antal växer. Konkurrenten om platserna vid de högre läroanstalterna ökar, och fordringarna på de inträdessökandes meriter stiger. Det räcker inte längre med studentbetyget. Kompletteringar, akademiska examina, praktik och militärtjänstgöring poängberäknas och lägges till studentbetygets poängsumma. Härigenom ökas studietiden och kostnaderna, ofta utan någon nytta för de vidare studierna.

verka den utjämning av lönen för avlönat hemarbete och annat yrkesarbete, som ägt rum under de senare åren, och som kan väntas bli bestående och kanske ytterligare markerad på grund av bristen på yngre kvinnlig arbetskraft. En sådan utjämning måste givetvis minska lönsamheten av yrkesarbete utanför hemmet.

Avsikten med denna artikel har endast varit att som en bakgrund till frågan om kvinnornas yrkesverksamhet inom stadsnäringarna ge en bild av de sannolika tendenserna på den svenska arbetsmarknaden under de närmaste årtiondena. Avsikten har icke varit att genom den bild, som därmed givits, propagera för ökad yrkesverksamhet utanför hemmet. Sant är visserligen, att en sådan utveckling skulle ge den öppna arbetsmarknaden ett välkommet tillskott av arbetskraft. Men en ståndpunkt i denna fråga kan givetvis icke tagas utan hänsyn till en rad andra faktorer. Kanske arbetskraftsproblemet för industrien och övriga stadsnäringar i stället lämpligen löses genom en långt driven rationalisering, som möjliggör en så stor höjning av nationalinkomsten och levnadsstandarden, att vi ur vidare synpunkter finna det mest förmånligt att rådande vanor i fråga om kvinnornas yrkesverksamhet bibehållas?

Det är naturligtvis inte lätt att göra fullt rättvist urval, och problemet hur man skall gå till väga är svårt att lösa. Men man bör säkert inte gå en väg, som driver konkurrensskruven i höjden, utan att man därmed vinner något annat än att hjälpa fram dem, som har råd att kosta på sig tidsödande meritkompletteringar.

Denna artikel är menad som ett bidrag till den diskussion av hithörande problem, som professor Dahlberg efterlyser. Den kompletterar delvis hans artikel och drar konsekvenserna i vissa fall av det system, han kritiserar.

Alltsedan första värnpliktstjänstgöringen blev ettårig har de värnpliktiga studenterna ansett sig handikappade i förhållande till studentskorna och kronvraken. Deras kamrater kom före dem i studierna, tog stipendierna och platserna! Vid Tekniska Högskolan och Handelshögskolan i Stockholm har sedan länge viss militär tjänstgöring räknats som praktik. Vid de medicinska högskolorna och Tandläkarinstitutet bortfaller helt praktiken i inträdesfordringarna, och här blev orättvisan särskilt i ögonen fallande, isynnerhet sedan beredskapen under kriget tillkommit. Poäng för militärtjänst har beräknats sedan år 1941 vid de medicinska högskolorna och Tandläkarinstitutet. Genom kungl. förordning år 1944 gavs all militärtjänstgöring en meritpoäng, som beräknas något olika vid de olika läroanstalterna, varierande mellan 4,5 och 5,8, beroende på tjänstgöringens tid och art. Vid handelshögskolan avvägs meritberäkningen så att militärpoängen fullständigt kan kompenseras av praktik. Men för de andra gäller det att den militära tjänstgöringen ger ett sådant försprång, att vid i övrigt lika meriter de värnpliktiga alltid kommer att ligga flera poäng före.*) Med andra ord,

*) Hur detta verkar visar ett exempel från Tekniska Högskolan. — En student, som ligger som nr 104 på ansökningslistan och ej blivit intagen, kommer efter värnplikts- och officersutbildning (5,8 poäng) i ett slag upp som nr 46 och kommer in.